

Den elskede TV-egs forudsete død

Thomsen, Iben Margrete; Skov, Simon; Solfjeld, Erik

Published in:
Groent Miljoe

Publication date:
2017

Document version
Også kaldet Forlagets PDF

Citation for published version (APA):
Thomsen, I. M., Skov, S., & Solfjeld, E. (2017). Den elskede TV-egs forudsete død. *Groent Miljoe*, (4), 26-31.

1. Erik Solfeld besigtiger TV-egen i november 2011. Læg mærke til protestbrevene på stammen og afdækning med brædder ved træets fod. Kun den nederste af de to kronesikringer kan ses, nemlig den statiske (gul pil). Foto: Ingjerd Solfeld.

Den elskede TV-egs forudsete død

BYTRÆER. Gamle træer i byen er sjældne og skal bevares længst muligt. Det kan forvaltere og borgere enes om. Men når fældning er aktuel, kan bølgerne gå højt og fagligheden gå tabt

Af Iben M. Thomsen, Simon Skov og Erik Solfeld

Midt i Stockholm knejsede for nogle år siden en stor gammel eg med kælenavnet TV-egen fordi den stod ud for bygningerne med Sveriges Radio og Television. Da der skulle planlægges en sporvognslinje blev det aktuelt at se på det historiske og biologisk værdifulde træes tilstand.

Kommunens forvaltning havde længe været klar over at træet havde problemer med trivslen. Flere faglige vurderinger mellem 2001 og 2011 havde vist at egen var i så ringe fatning at en bevaring var stærkt problematisk af sikkerhedsmæssige grunde. Forvaltningen meldte derfor ud at egen ikke var en hindring for

at anlægge sporvognslinjen. Træet kunne altså fældes.

Da det blev kendt, rejste der sig en storm af protester. Der blev skrevet indlæg, holdt protestmøder og hængt skilte på træet. Det hele kulminerede med at folk stod vagt om-

kring egen for at hindre en fældning. Vurderingen af træets tilstand blev anfægtet fra flere sider, og både lokale og nationale medier kastede sig over historien, især båret af en enkelt engageret journalist.

I et forsøg på at løse konflik-

2. Da afdækningen blev fjernet, viste der sig en 2-3 meter dyb brønd ned til den oprindelige stammebasis. Foto: Anders Ohlsson Sjöberg.

ten og sikre det bedste beslutningsgrundlag bad forvaltningen eksperter fra andre lande (Norge, Danmark, Tyskland og Storbritannien) om at vurdere egen. Denne gang indgik også træpatologer med forstand på svampeangreb, træbiologi og træstabilitet. Deres konklusion var klar. Egens tilstand var ikke acceptabel for et træ på en travl hovedgade, uanset om der var anlægsplaner eller ej.

Herefter blev egen fældet, til stor fortrydelse for interesseorganisationer og borgerne i Stockholm. De var rasende på embedsmænd, politikere og eksperter. Argumenter om at træet kunne forårsage en ulykke og i øvrigt var døende, prellede af på de fleste. Oplysningen om at det var fortidens fejltrin som endelig havde ind-

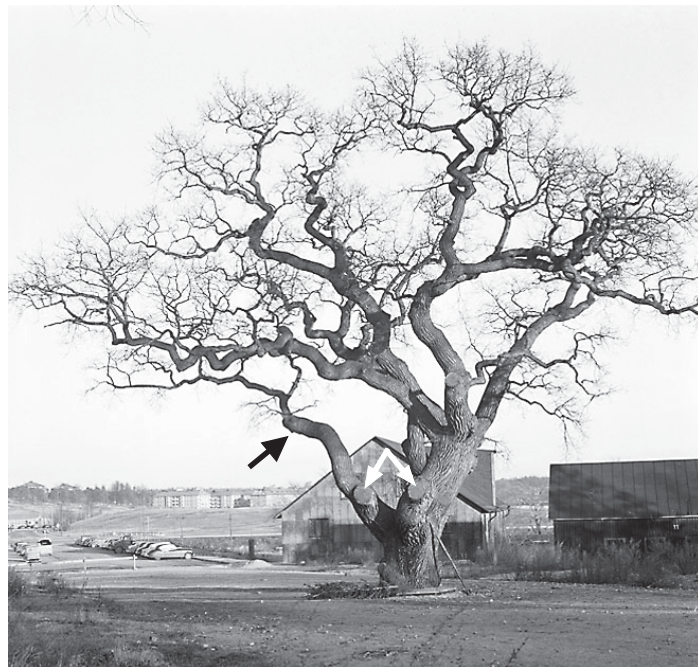
hentet egen, vandt heller ikke gehør. Det burde det.

Første trussel i 1957

Under undersøgelserne af egen fjernede man trædækket der omkransede stammen. Det afslørede den dybereliggende årsag til træets dårlige tilstand. Helt bogstaveligt, for det viste sig at egens oprindelige rodsystem gennem tiden var blevet begravet under store mængder jord.

Til sidst var den samlede terrænhævning fra det oprindelige vejanlæg på cirka 2,5 meter. Selv om der var bygget et hulrum op omkring stammen så diametertilvæksten i princippet kunne fortsætte, udskød det blot den uundgåelige konsekvens af at blive levende begravet. Faktisk er det imponerende at egen overlevede så længe.

Stockholm Stadsmuseums fotos fra 1957 og 1960'erne viser at egens rodsystem allerede da må være dækket af tykke lag jord. Afstanden fra overfladen op til første stamdeling er nemlig næsten den samme som i 2011. Af en blog på Dagens Nyheter fremgår det at der i 1957 var planer om at fælde egen, men det

3. Egen i januar 1957 kort før Radiohuset blev bygget. Den mindste af de tre stammer som udgår fra delingen en meter over jorden, er allerede beskåret (sort pil). To andre store grene er savet af helt inde ved stammebark (hvide pile). Perfekte adgangsveje for f.eks. svovlporesvamp (*Laetiporus sulphureus*) som da også dukkede op knap 40 år senere. Foto: Herman Ronninger, venligst udlånt fra Stockholms Stadsmuseum.

blev forhindret af protester, bl.a. fra beboerne i de nye højhuse på nabogaden Gyllenstiernsgatan. Det er svært at afgøre om brønden omkring stammen blev lavet i forbindelse med den tidligere opfyldning eller det var i 1957 da

Oxenstiernsgatan blev anlagt tæt forbi træet. Man kan på fotos fra det år både se en lille forhøjning med brædder omkring stammen og store beskæringssår. Angreb af svovlporesvamp som blev synligt knap 40 år senere, kan meget

vel være startet på dette tidspunkt.

Svampe og kronereduktion

Billeder fra de følgende ti år fra 1957 til 1967 viser et træ som i stigende grad bliver omgivet af bygninger og asfalt. Mængden af regnvand og ilt som kom ned til rødderne har været minimal. Kronens omfang var nogenlunde den samme indtil 1969, men der anes dog tegn på nedsat vitalitet i form af døde kviste omkring 1968.

Der er ikke mange fotos af egen mellem 1970 og 2000, men i en beskrivelse fra 1975 nævnes at egen står i en to meter dyb brønd og at manglende vand og ilt til rødderne har svækket træets tilstand. På det viste foto ser den lille side-stamme helt død ud. Formentlig omkring 1980, men senest 1990, blev den mindste af de tre sidestammer fjernet ved afskæring helt inde ved hovedstammen. Derefter var der fri adgang for vednedbrydende svampe med forkærlighed for kerneved i eg.

Egens krone måtte formentlig langsomt reduceres frem til årtusindskiftet som følge af nedsat vitalitet og grendød. I

4. Da Oxenstiernsgatan blev anlagt i 1957 var der planer om at fælde egen, men den blev bevaret. Der er brædder rundt om stammen, og afstanden op til de tre stammers deling er næsten som i 2011. Det store beskæringssår (pil) var allerede lavet, og selv 50 år senere var såret ikke overvokset. Det var først langt senere at den mindste stamme blev skåret af helt inde ved hovedstammen og skabte en endnu større skade. Foto tv taget 1957 af Georg Assarsson, hentet fra blogg.dn.se/epstein. Foto th taget 2011 af Anders Ohlsson Sjöberg.

5. Egen på Oxenstiernsgatan set mod nord i maj 1963 hvor der var venstrekørsel i Sverige. Den mindste stamme (til venstre bag skilt med pil) er stadig til stede. Kronens tilstand kan ikke vurderes da egen ikke er fuldt udsprunget. Foto: Ingemar Gram, venligst udlånt fra Stockholms Stadsmuseum.

2002 beskrives det i et notat fra forvaltningens træbesigtigelse at egen har været angrebet af svovlporesvamp de sidste ti år. Samtidig noteres det at træet har flere tørre grene. På et foto fra 2003 ses det at egens krone er mindre end 30 år før. De mangler også bladfyldte, men det kan dog skyldes at somrene i 2002-03 var særligt varme og tørre.

Frugtlegemer af ege-labyrintsvamp var også til stede i 2002. De sad ved et langstrakt sår i barken og en grenkapning på den ene af de store

sidestammer. Det er nærliggende at antage at beskæringen gik galt så en lang strimmel bark blev flået af. En anden mulighed er at grenen blev ramt af lyn der dræbte barken i en bane mod jorden. Der er ingen optegnelser som kan bekræfte skadens årsag, men konsekvensen er tydelig i 2006. Både svovlporesvamp og ege-labyrintsvamp sad i sårene og bidrog til egens forfald.

Forsøg på at bevare egen

I 2003 blev der udført en rådmåling der som forventet viste

6. TV-egen på Oxenstiernsgatan set mod TV-huset i maj 1968. Der er stadig tre stammer, men sidegrenen på den mindste til venstre er tydeligt døende. Der er også andre døde kviste, men kronefyldte kan ikke vurderes reelt i udspring. Når døde grene ses på et foto, er situationen dog gerne langt værre i virkeligheden når man kommer på nært hold. Foto: Ingemar Gram, venligst udlånt fra Stockholms Stadsmuseum.

et kraftigt råd på oversiden af stammen med frugtlegemer. Men der var også ret udbredt råd i oversiden af den anden sidestamme samt midt i hovedstammen. Forvaltningen vurderede samlet set at egens tilstand var så dårlig at den egentlig burde fjernes.

I et forsøg på at udskyde fældningen fjernede man døde grene i kronen og satte to kronesikringer op, nederst en statisk, øverst en dynamisk. Desuden samlede man agern fra træet for at lave afkom der kunne afløse den gamle eg

når den tid kom. Man benyttede også lejligheden til at fortælle offentligheden at egens fremtid var tvivlsom.

Den tunge beslutning

Om kronesikringen forhindrede uheld med nedfaldne grene, er umuligt at afgøre, men i hvert fald brød egen ikke sammen som frygtet. Sikringerne gjorde dog hverken fra eller til i træets fortsatte vitalitetstab. I sommeren 2010 så kronen rimelig fin ud, men svampeangrebet udviklede sig fortsat med frugtlegemer nye steder.

Ved en tilstandsvurdering i sommeren 2011 blev det observeret at en af de bærende grene i kronesikringen var døde eller død. Firmaet som havde udført sikringerne, vurderede at den statiske kronesikring var under hårdt pres mens den dynamiske stadig var i funktion.

Den døde kronedel var dog en væsentlig svaghed i systemet. Der var enighed om at en ny kronesikring vanskeligt kunne gennemføres og heller ikke gav mening. Sammenholdt med omfanget af svampeangreb og træets generelle tilstand var det tydeligt at det lakkede mod enden.

Da man brød trædækket op og fik adgang til den begravede del af stammen, blev frugtlegemer af oksetunge fundet på stammebasis. Desuden var der omfattende skader på barken. Den var nærmest forsvun-

7. TV-egen i oktober 2003 efter to somre med tørke og hede. Det var på dette tidspunkt forvaltningen erkendte at egens tilstand var uoprettelig dårlig. Man fik sat kronesikring op, fjernede tørre grene og samlede agern til avl. Foto: Anders Ohlsson Sjöberg.

8. Frugtlegeme af svovlporesvamp (*Laetiporus sulphureus*) i det store sår og ege-labyrintsvamp (*Dadaelea quercina*) højere oppe på stammen i november 2006. Foto: Anders Ohlsson Sjöberg.

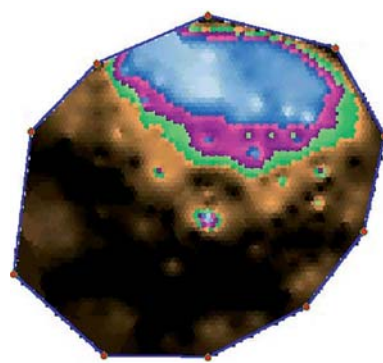
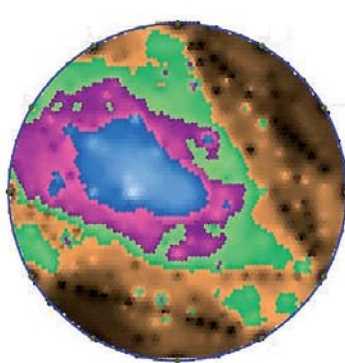
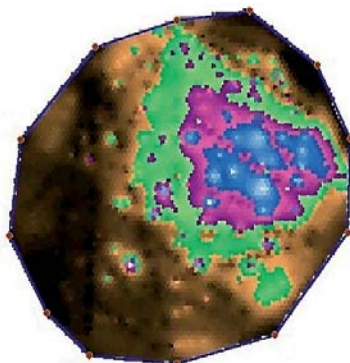
det på en stor del af omkredsen. Årsagen var ukendt, men skaden var gammel og har nedsat forsyningen af sukkerstoffer til rodsystemet.

Ingen alternativer

I forvaltningen var man klar over at man ville være erstatningsansvarlig hvis egen tabte en gren og var årsag til en ulykke. Uanset hvad man gjorde, kunne man ikke forbedre træets tilstand eller råde bod på de alvorlige skader fra ter-rænændring og beskæring. Havde egen stået i en park hvor man kunne spærre af for færdsel om træet, kunne man måske have ladet det naturlige forfald fortsætte til enden. Men det gjorde træet ikke.

Man kunne også have valgt at styne kronen voldsomt tilbage så der ikke var nogen sikkerhedsrisiko. Men så ville indtrykket af egen som et stort træ være væk, og fjernelse af det meste af produktionsapparatet ville blot fremskynde dødsprocessen. Forvaltningen mente ikke at en træruin kunne opfylde hverken deres eller borgernes ønske om at bevare egen. Man valgte derfor fældning trods modstand og omgivelsernes manglende accept.

Efter fældning blev det meste af stammen anbragt i en naturpark hvor svampe og insekter kan få frit spil. Placering

9. Picus Sonic Tomograph rådmålingsbilleder fra den største sidestamme (tv), hovedstammen lige over bræddeafdækning og fra sidestamme med synligt svampeangreb (th). De brune nuancer er sundt ved, mens lilla og blå farver signalerer kraftigt råd. Sammenlign med figur 14 og 15. Fra målinger i 2003 udført af Anders Ohlsson Sjöberg, Dr. Bernd Gustke og Thilo Beeker.

10. TV-egen på Oxenstiernsgatan i slutningen af juli 2010. Kronens farve og bladmængde er bedre end i 2003, men det 'tottedede' udseende indikerer at der nok er tale om klumper af vanris. Samtidig ses svovlporesvamp på den skadede sidestamme (figur 11). Foto: Anders Ohlsson Sjöberg.

11. Stort sammensat frugtlegereme af svovlporesvamp på ens ene sidestamme i juli 2010. Fire år før sad frugtlegererne i det store sår i forgrunden (figur 8). Se det indre råd i figur 13. Foto: Anders Ohlsson Sjöberg.

12. TV-egen på Oxenstiernsgatan i starten af juli 2011. Den dynamiske kronesikring er forankret i en døende gren, og kronen består mest af klumper vanris tæt på de store grene. Sammenlign med kronen i figur 5. Fotos: Anders Ohlsson Sjöberg.

13. Skjult nede i brønden var der på stammebasis voldsomme barkskader der hæmmede den nedadgående transport mellem krone og rødder. Skadens årsag er ukendt, men har medvirket til at svække egens almene tilstand. Foto øverst: Iben M. Thomsen. Nederst: Anders Ohlsson Sjöberg.

og omfang af råd svarende udmærket til rådmålingerne foretaget otte år tidligere. Det var forsvarligt at bevare egen i de mange år med synligt svampeangreb, og fældningen skete før træet blev en akut fare eller arbejdet blev for farligt at udføre.

I betragtning af fortidens mishandling af egen, burde man have glædet sig over de 60 år som træet levede i stedet for at ærgre sig over de få år ekstra som egen måske kunne stå, hvis man havde ignoreret risikoen for sammenbrud. Men sådan så modstanderne af fældningen det ikke.

Undgå shitstormen

Shitstorm er et nyere medie-fænomen, men mange forvaltninger kender frygten for borgernes vrede når et kendt og

elsket træ står til fældning. I Danmark er nyere eksempler hestekastanjen på Enghave Plads i København (Metrobyggeriet) og General Ryes Bøg på Randersvej i Aarhus (letbanen). Her var der ønsker fremme om at grave træerne op og genplante dem fremfor fældning, men det blev erkendt at denne løsning var biologisk og økonomisk håbløs. Det samme gjaldt TV-egen.

Vi har også eksempler på at flotte træer med høj affektionsværdi må fældes af sikkerhedsmæssige grunde, f.eks. blodbøgen ved Rosenborg i København og Soppedamsbøgen i Frederiksberg Have.

I sidstnævnte tilfælde sørgede Slots- og Kulturstyrelsen for i god tid inden at orientere havens brugere om årsagen til fældning, og TV2 Lorry lavede

et indslag på dagen. Råddet i bunden af Soppedamsbøgen var nærmest mere omfattende end forudsagt, og der var ingen protester bagefter.

Det er ofte lettere at skabe forståelse for fældning af sikkerhedsmæssige grunde end fordi træet står i vejen. Det er også nemmere at udskyde beslutningen ved at bevare træet gennem en anlægsfase selv om det ikke kan overleve på langt sigt. For TV-egen fik man 60 år ekstra med træet ved at bevare det mens Oxenstiernsgatan blev anlagt. Det er nok værd at tage med, også selv om tidshorisonten ikke altid kan forudses. I alle tilfælde er det vigtigt at man spiller med åbne kort og giver tid til indsigelses- og bearbejdsfaser hvor borgere og interesseorganisationer kan stille spørgs-

mål, diskutere og forholde sig til beslutningen.

Tænk scenarier igennem

Nogle centrale læringspunkter til at forberede sådanne sager:

- Brug kun sikkerhed som en begrundelse hvis det kan dokumenteres i form af klare symptomer.
- Få gerne flere øjne på træet.
- Få uvildige eksperter til at beskrive forskellige scenarier og konsekvenser.
- Brug medier som f.eks. lokalaviser til omtale sagen. Hold kontakt med interesserede journalister som kan præsentere historien og sagens fakta.
- Overvej hvordan de negative konsekvenser af beslutningen kan afhjælpes.
- Forbered svar på henvendelser og omtale.
- Vær åben i forhold til muligheder og ønsker om at bevare træet eller ej. Forklar hvorfor det eventuelt er umuligt, f.eks. at I ikke tør løbe risikoen eller hellere vil bruge pengene på at plante et nyt træ med gode fremtidsmuligheder.

En vigtig lære af TV-egen var at når først konflikten er løbet løbsk, er det næsten umuligt at trænge igennem med saglighed eller konfliktløsning. Og den tabte tillid mellem myndigheder og borgere er svær at genskabe.

Nogle centrale punkter til håndtering af træets særlige værdier:

- Har træet høj biologisk værdi? Bevar en stub på to meter og læg resten af stammen ind i det nærmeste buskads.
- Har træet en historisk eller æstetisk betydning? Tag masser af fotos til lokalarkivet og sørg for omtale i lokale medier eller på forvaltningens hjemmeside, så minderne bevares.
- Har træet høj affektionsværdi? Giv publikum mulighed for at tage afsked og komme med forslag til hvad der skal ske med træet bagefter.

Man kan overveje at gøre et historisk træ 'udødeligt' ved at tage podedviste som med General Ryes Bøg i Aarhus, eller agern som fra TV-egen. En del af stammen kan eventuelt bruges til træskulptur.

Voldsomme reaktioner

Søger man på 'TV-eken' på internettet finder man mange

indlæg og kommentarer, mest fra dengang, men også nyere. Sagen, der også har sin egen side på den svenske Wikipedia, slog alvorlige skår i borgernes tillid til forvaltningen.

Forløbet har givet anledning til mange overvejelser hos forvalterne af Stockholms gade- og parktræer. Både embedsmænd og politikere var rystede over de voldsomme reaktioner, især de anonyme truselsbreve og ophidsede udfald i pressen og på de sociale medier. Det fik særlig opmærksomhed i den lokale avis Östermalmsnytt.

Det var en overraskelse at faglige input og saglige argu-

menter stort set ikke flyttede folks holdninger, heller ikke senere da egens dårlige tilstand blev dokumenteret. For os der optrådte som eksperter fra udlandet (Erik Solfeld og Iben M. Thomsen) var det også en forstemmende oplevelse at der blev sat spørgsmålstegn ved vores erfaring, viden og uvildighed.

Uanset hvor grundig og velforberedt man forsøger at være i den slags sager, kan negative reaktioner ikke helt undgås. Men meget kan tages i opløbet ved klar kommunikation fra processens start, f.eks. via forvaltningens hjemmeside og lokale medier. □

14. Råddet i hovedstammen var placeret svarende til målingen i 2003. Den kraftige brunmuld kan være både svulfporesvamp og oksetunge. I et forsøg på at dokumentere egens tilvækst er der talt årringe tilbage til 1900, svarende til den udlagte tommestok. Den hvide træstump peger på 1950. I gennemsnit er egen årligt vokset 3,4 mm i tykkelsen, svarende til en årringsbredde på 1,7 mm (19 cm på 111 år). Det er acceptabelt for en så gammel eg. Der havde ikke været brede årringe siden 1920, og de sidste 30 år var årringsbredden cirka 1 mm. Fotos: Iben M. Thomsen.

15. Råddet i sidestamme med barkskade og synlige frugtlegemer af svampe. Råddets placering svarer fint til målingen i 2003, men har et større omfang i 2011. Foto: Iben M. Thomsen.

KILDER

Andersson, B. (1975): Djurgårdens gamla ekar. Research Notes 1, Department of Environmental Forestry, Royal College of Forestry.
 Beeker, T. 2011: Bedömning och åtgärdsförslag till 'Radiohuseken' kronstabiliseringsystem. Nordic Tree Care rapport til Trafikkontoret.
 Emborg, J.; Gamborg, C. (2010): Håndtering af natur-, landskabs- og miljøkonflikter. Videnblad 9.4-20. Institut for Geovidenskab og Naturforvaltning, Kbh. Universitet.
 Emborg, J.; Gamborg, C. 2012: Håndtering af konflikter i forbindelse med friluftsliv og planlægning. Videnblad 9.0-4. Institut for Geovidenskab og Naturforvaltning, Kbh. Universitet.
 Emborg, J.; Gamborg, C. (2010/2013): Konfliktstrategier. Videnblad 9.4-22. Videnblad 9.0-6. Institut for Geovidenskab og Naturforvaltning, Kbh. Universitet.
 Emborg, J.; Gamborg, C. 2010 / 2013: Konstruktiv forhandling. Videnblad 9.4-25. Institut for Geovidenskab og Naturforvaltning, Kbh. Universitet.
 Epstein, L. (2003): Trädmästare försöker rädda dömd ek. Dagens Nyheter 28-19-2003.
 Epstein, L. 2011: <http://blogg.dn.se/epstein/2011/12/02/skansenakvarietschef-forvanad-over-tv-ekens-friska-grenar/>.

Gamborg, C.; Emborg, J. (2012/2013): Konflikters dynamik. Videnblad 9.4-29. Institut for Geovidenskab og Naturforvaltning, Københavns Universitet.
 Östberg, J.; Kleinschmit, D. (2016): Comparative Study of Local and National Media Reporting: Conflict around the TV Oak in Stockholm, Sweden. Forests 7(10): 233. <http://www.mdpi.com/1999-4907/7/10/233>
 Thomsen, I.M.; Jacobsen, O.S. (2009): Erfaringer med rådmåling. Grønt Miljø.
 Thomsen, I.M.; Jacobsen, O.S.; Ranta, T. (2010): Blodbøgen i Kongens Have. Grønt Miljø.
 Thomsen, I.M.; Skov, S.; Bühler, O. (2017). Levende begravet. Grønt Miljø.
www.svd.se/alla-hade-en-relation-till-tv-eken
[Sv.wikipedia.org](http://sv.wikipedia.org).
[Da.wikipedia.org](http://da.wikipedia.org).

Tak til Anders Ohlsson Sjöberg, Arbor Konsult AB, for hjælp med fotos og oplysninger om TV-eken.

SKRIBENTER

Iben M. Thomsen og Simon Skov er seniorrådgivere på Institut for Geovidenskab og Naturforvaltning, Københavns Universitet. Erik Solfeld er arborist og seniorrådgiver i Statens vegvesen, Norge.